

Folklore erotikon, tom I; II, s'tavatelj Florentina Badalanova, Impresarsko-izdatelska k'šta ROD, Sofia 1993.; 1995., 404 str.

Folklore erotikon, buduća serija knji-ga, od koje su do danas izašla dva toma, ima-la bi za cilj "harmonizirati" etnopedagoška i etnosekološka znanstvena istraživanja. Tzv. "pseudostidljivost", kao dio sve slavenske kulture i obrazovanja zahtijeva da bude obje-

lodanjena, te da široj znanstvenoj javnosti prikaže kulturno nacionalno, vrlo bogato, bugarsko naslijeđe. **Folklore erotikon** po svojoj kompoziciji slijedi principe zbornika *Sbornik t za narodni umotvorenija, nauka i knižnina*, kojega je utemeljio prije više od stotinu godina istaknuti bugarski, dugovremena anonimni "narodouk" prof. Ivan Šišmanov. Njegov cjelokupni znanstveni rad, s osobitim naglaskom na uzornu studiju *Značienieto i zadačata na našata etnografija* (C HYHK, knj. 1, Sofia 1889.) ujedinjuje po prvi put na bugarskom tlu sva do tada aktualna (Afanasiev, Karadžić, Baudouin de Courtenay, Wolkov) europska znanstvena slavistička stremljenja na temu slavenskog folklornog erotikona, čiji su mnogi ugledni autori željeli ostati anonimni. Pod krinkom "kriptokulture" i "kriptožnanja" (κρυπταδία - tajna), za pojam slavenske etnoseksualnosti nastaje vrijedan predmet vrlo profesionalnih znanstvenih istraživanja i odvažnih stručnih analiza za koje su prvenstveno odgovorni folkloristika i etnologija.

Prvi tom najavljen serije izdanja **Folklore erotikon** posvećen je 110 godišnjici izlaska prvoga toma prve etnološke serije KPHITADIA (1883.). (KPHITADIA, Recueil de documents pour servir à l'étude des traditions populaires, 12 vol., Heilbronn-Paris 1883.—1911., Darmstadt 1970.) Na već datim Šišmanovim principima **Folklore erotikon I** je podijeljen na tri bitno različita, ali usko povezana poglavlja kojima prethodi opširan predgovor (na bugarskom i engleskom), glavne urednice ove jedinstvene znanstvene serije, Florentine Badalanove.

Prvo poglavlje se sastoji od nekoliko znanstvenih studija koje se odnose na različite kulturne hipostaze VITA SEXUALIS (tzv. *Naučen odel*), a koji u prvom tomu počinje uglednim člankom N. Šejtanova *Seksualnata filosofija na b Igarina (Uvod v našija neoficialen folklor)*, koji je objavljen u časopisu *Filosofski pregled* (br. 4, knj. 3, Sofia 1932.). Na bogatom i raznovrsnom materijalu bugarskoga seksualnoga folklora autor razrađuje kompleksne ideje iz oblasti kozmogonije, botanike, zoologije, anatomije i fiziologije, te iz povijesti i zemljopisa, služeći se dvama pravcima: horizontalni (današnji materijali) i vertikalni (antički i srednjovjekovni materijali). Autor zaključuje da je u centru narodnih bugarskih psovki *tijelo* kao mikrokosmička zemlja i sunce. To je izvor svih vidova života i postojanja. U osnovi folklornoga erotikona leži sekso-panteizam što je gotovo nepoznata i vrlo slabo istražena tema. Slijede zatim znanstveni prilozi D. Ovčarova *Seksualnato i sakralnato v kulturen aspekt*, s bogatim i zanimljivim slikovnim priložima; F. Badalanove *"Blažnijat" folklor - etnokulturna paradigma na BLAGO i BLAŪENSTVO*, te članak B. A. Uspenskog *Zavetnye skazki A. G. Afanas eva*.

Drugi dio zbornika (tzv. *Knjižoven odel*) sadrži različite informacije o analognim temama objavljenim u Bugarskoj i svijetu. Prvi tom, dakle donosi dva priloga. Jedan je izvadak iz grčkoga zbornika: (ΡΩΜΑΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ, ed. Arnoldus Passow, Athenis 1860, pjesma je pod brojem 480.) T. Kr stanov *Gr cka narodna pesen za edna b Igarika, upoila mlad m ž s blagouhanija*, a drugi je prikaz ruskoga zbornika (*Etničeskie stereotipy mužskogo i ženskogo povedenija*, ed. Nauka, Sankt-Peterburg 1991.) s bogatim popratnim slikovnim materijalom: F. Badalanova: *Sb. Etničeskie stereotipy mužskogo i ženskogo povedenija*.

Treći, a ujedno i posljednji dio zbornika (tzv. *Narodni umotvorenija*) sadrži autentične folklorne tekstove zabilježene u zadnja dva desetljeća. Ova golema cjelina razdijeljena je na nekoliko precizno sistematiziranih poglavlja. **Folklorna proza** (tekstove i komentar) podijeljena je na: "starozavetna" erotika (32 priče); "novozavetna" erotika (4 priče); "mirska"

erotika - erotični kontakti između mirjanite (31 priča); "mirska" erotika, erotični kontakti na mirjanite s "marginalnoto" - popove i popadii (11 priča); "mirska" erotika, erotični kontakti na mirjanite s "otv dnoto" - zmejove i zmeici, vampiri, samogivi i pr. (11 priča). **Folklorna pesennost** (tekstove i komentar) podijeljena je na: "blažni" obredni pesni (9 pjesama); "blažen" epos (3 pjesme); "blažni" detski folklorni tekstove (5 priča); "blažni" t žački - erotični oplakvanija (4 pjesme). Zatim slijede poglavlja: "blažni" naričanija i bajanija (4 priče); "blažni" gatanki (kratki uvodni komentar i 8 gatki); "blažna" ekspresivna frazeologija (kontekst na funkcionirane) (8 priča); menstrualni normi i zabrani (menstruacijata kato etnokulturna konstatacija i reakcija) (8 priča); etnokulturni parametri na polovija kontakt kato proces i rezultat (normi i zabrani) (8 priča); folklorna kontracepcija (jedna priča); v prosi i odgovori (5 priča).

Folkloren erotikon II posvećen je dr. Fridrichu Solomonu Kraussu (1859.— —1938.) i glasovitom časopisu ANTHROPOPHYTEIA (ANTHROPOPHYTEIA, Jahrbuch für folkloristische Erhebungen und Forschungen, zur Entwicklungs-geschichte der geschlechtlichen Moral, 10 vol., Leipzig 1904.—1913.) čiji je on bio pokretač i glavni urednik. Zbog toga zbornik donosi, između ostaloga i neke folklorne materijale iz spomenutoga časopisa s početka stoljeća, a također i glasovito pismo (u njemačkom originalu i u bugarskom prijevodu) F. Boasa upućenom F. S. Kraussu, koje ubrzo postaje manifestom istraživačima etnokulturoloških parametara VITA SEXUALIS. Tako je **Folkloren erotikon II** vrsta "dijaloga" između današnjeg i zbonika i onoga s početka stoljeća. F. S. Krauss je istaknuti učenjak europskih razmjera koji je osobito zadužio bugarsku folkloristiku, a čije je ime često izostavljano i bespravno zanemarivano. Danas se pak javno priznaje da je F. S. Krauss najzaslužniji učenjak na području etnokulturoloških parametara VITA SEXUALIS u kontekstu slavenske, posebno bugarske, a time i europske civilizacije. S mnogo ambicija i smjelosti F. S. Krauss je začetnik jedinstvenog, visoko profesionalnog, projekta koji je ili oduševljavao ili pak skandalizirao, ali nikada nije ostavljao ravnodušnima, zaintrigirane učenjake. F. S. Krauss je uspio oformiti oko sebe dostojan i vrlo snažan internacionalni kolegijalni krug istaknutih znanstvenika kao što su: F. Boas, S. Freud, G. Pitrè, I. Bloch, I. Kopernicki, A. Mitrovich, T. Dorđević, H. Vovk, A. Afanasiev i drugi.

Naučen odel počinje znanstvenim člankom istaknutog bugarskog folkloriste I. Šejtanova, koji je nekoć objavljen u zborniku *Filosofski pregled* (br. 6, knj. 3–4, Sofia 1934.) pod naslovom *Erotični kosmogonii na Balkana*. U istom poglavlju čitamo studije: O. M. Freidenberg *Komičeskoe do komedii (k probleme vozniknovenija kategorii kačestva)*, koje je ranije objavljeno u časopisu *Mif i teatr* (Moskva 1988.); B. Dobрева *Kuklata kato ednokulturen fenomen*; S. Dimitrova *"Grehopadenieto" - topika i hronos*.

U drugom poglavlju (tzv. *Knjižoven odel*) prikazana su tri najnovija izdanja s etnokulturološkom tematikom: *Folkloren erotikon I*, (ed. F. Badalanova), Sofia 1993.; *Ot usta na usta, ot uho na uho!*, (ed. C. V. Biljarski), Sofia 1993.; S. Mil ov, *Skrišen folklor*, Sofia 1992.

U trećem, ujedno i najdragocjenijem dijelu zbornika (tzv. *Narodni umotvorenija*) koji je razdijeljen na nekoliko većih tematskih cjelina, čitamo narodne priče, uglavno u prozi, zabilježene u posljednja dva desetljeća u Bugarskoj: "starozavjetna" erotika (16 priča); "novozavjetna" erotika (12 priča sa zanimljivim slikovnim prilozima); "mirska" erotika - - erotični kontakti između mirjanite (75 priča); "mirska" erotika - erotični kontakti na mirjanite s "marginalnoto" (popove i popadii) (21 priča); "mirska" erotika - erotični kontakti na mirjanite s "otv gnoto" (zmejove i zmeici, vampiri, samodivi i pr.) (5 priča); "blaženi" detski folklorni tekstove (5 priča); normi i zabrani sv rzani s m žkata polova zrzjalost (3 priče); normi i zabrani sv rzani s ženskata polova zrzjalost (menstruacijata kato etnokulturna konstatacija i reakcija) (4 priče); simbolika na "m žkoto" i "ženskoto" v etnokulturen kontekst (8 priča); folklorni strategii za erotično privlačane i razl čane (9 priča); etnokulturni parametri na polovija kontakt kato

proces i rezultat (normi i zabrani) (11 priča); *m žka orgiastika* (2 priče); *ženska orgiastika* (23 priče s 19 notnih zapisa); *promiskuitet t kato tip obredno povedenie* (jedna priča); *skotoložstvo v konteksta na b lgarkata folklorna kultura* (2 priče); *"blažni" naričanija, blagoslovii i bajanija* (8 priča); *"blažni" t žački (erotični oplakvanija)* (3 priče s jednim notnim zapisom); *"blažna" ekspresivna frazeologija (kontekst na funkcionirane)* (5 priča); *"blažni" igroslovia* (14 priča); *"blažni" gatanki* (7 priča); *v prosii i otgovori* (6 priča).

Folklore erotikon I i II kao cjelina predstavljaju jedan vrlo ambiciozan i nadasve inventivno osmišljen i ostvaren pothvat koji omogućava preciznija i sustavnija buduća znanstvena etnokulturološka istraživanja uopće.

Antonija ZARADIJA KIŠ

Renato Rosaldo, Culture and Truth, The remaking of social analysis, Routledge, London 1993., 253 str.

Pitanja kulture u današnje su vrijeme bolna pitanje identiteta. U knjizi *Kultura i istina, prerada društvene analize*, američki antropolog Renato Rosaldo analizira dominantnu nacionalnu dogmu o talionici (melting pot) i temeljnim vrijednostima u SAD. Rosaldo pokušava artikulirati pluralističku viziju kulture i istine koja bi bila suglasna s raznolikim sjevernoameričkim identitetima.

Propituje mit o objektivnoj znanstvenoj metodi u antropologiji i teoriji kulture, te ideju o jedinjoj istini, koju opisuje i utvrđuje objektivna znanstvena analiza.

U uvodu knjige razlaže problem na primjeru vlastita iskustva antropologa koji proučava filipinsko pleme Ilongota na sjevernom dijelu otoka Luzona. Rasprava o kulturi svodi se na problem njezine inteligibilnosti, na mogućnost razumijevanja kulture drugog.

Ilongoti su do 1972., kada je Ferdinand Marcos zakonom zabranio njihovu praksu, odsijecali ljudske glave.

Ilongoti taj čin obrazlažu bijesom rođenim iz žalosti (rage born of grief), koji ih nagoni na ubijanje, te potrebom za objektom na koji će prenijeti svoju ljutnju. Čin odsijecanja i odbacivanja žrtvine glave omogućuje im da se oslobode ljutnje uzrokovane bolnim gubitkom.

Posao antropologa je učiniti duge kulture inteligibilnim. U ovom slučaju postavlja se problem kako razumjeti i objasniti činjenicu da se u kulturi Ilongota povezuju bol, bijes i lov na ljudske glave?

Pristupajući problemu knjiški, pomoću teorije razmjene (exchange theory), Rosaldo uviđa da je promašio cilj. Ni u ritualu, ni u hvastanju (boast), ni u pjesmama ili običnoj konverzaciji nije bilo ni indirektno očitosti za teoriju razmjene.

Polazeći od tog primjera, govori o snazi emocija u kulturi, te priznaje da mu je tek osobno iskustvo bola i gubitka (ženina smrt u nasreći pri istraživanju na Filipinima) omogućilo razumijevanje tog čina.

Usredotočeni na pojedinačne entitete koje opisuju, etnografi i antropolozi uglavnom pišu u skladu s *klasičnim normama* (određeni postupci utvrđeni znanstvenim aparatom kojim se pristupa opisivanju). Smrt najčešće razmatraju unutar rubrike rituala, zanemarujući emocionalnu snagu bolnog gubitka. Pri tome je ritual određen svojim formalnim i rutinskim aspektima tako da više podsjeća na recept, utvrđeni program priredbe ili na listu utvrđenih postupaka, a manje na otvorenu ljudsku aktivnost. Etnografije koje na takav način eliminiraju snažne emocije, ne samo da izobličuju opis nego i otklanjaju ključ koji omogućuje objašnjenje. Emotivna snaga bolnog gubitka maskira se redukcijom na pogrebne ceremonije i uobičajenu rutinu. Takva istraživanja brkaju proces rituala s procesom žaljenja za umrlim, izjednačujući ritual s formalnim obavezama, a zanemarujući odnos između rituala i svakodnevnog života. Metoda sklona ritualnim formama, koja ritual vidi kao izvanvremenski, u sebe zatvoreni